

AMERSFOORT EN OMSTREKEN

Uitgave van de Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Amersfoort en Omstreken
Jaargang 4 augustus 1995 Nummer 3

DE GESCHIEDENIS VAN DE PORTUGESE JODEN IN NEDERLAND

Resumé van de voordracht van 25 april 1995 door de heer R.S. Cortissos

Gezien de grote opkomst voor deze voordracht waren de verwachtingen van de leden hoog gespannen. Al spoedig zou blijken dat men niet teleurgesteld werd.

De naam "Portugese Joden" wordt eigenlijk alleen in Nederland gebruikt. De groep die door ons met deze naam wordt aangeduid komt uit Spanje en Portugal.

Van het jaar 1000 tot het jaar 1492 hadden de joden vreedzaam naast christenen en islamieten in Spanje gewoond. Toen werden zij door de inquisitie voor de keus gesteld het land te verlaten of zich te laten dopen. Zij die voor het laatste kozen werden de Marranen (ofwel varkens) genoemd.

Velen kozen echter voor vertrek naar andere landen. Aanvankelijk gingen velen naar Portugal. doch na 1496 was men ook daar niet langer welkom. Het gaat hier om 300 & 400 duizend joden.

Een gedeelte trok naar het Oosten: Italië, de Balkan, Griekenland, Turkije. Ze waren daar zeer welkom. Men werd economische en religieuze vrijheid beloofd. Dit samen met het vooruitzicht van goede klimatologische omstandigheden deed een grote groep besluiten deze kant uit te trekken.

Een andere grote groep trok naar de Spaans-Franse grens tw. Bayonne. Vandaar gingen zij naar Antwerpen, Middelburg en Amsterdam, maar ook naar Engeland. We leven inmiddels in 1570-1580.

Deze groepen worden aangeduid als Sefardische Joden (Sefarad = Spanje).

Een opmerkelijk verschil tussen beide groepen is dat de Oriëntaalse Sefardische Joden in de Balkan en Turkije, één groep met een eigen taal bleven vormen. Men trouwde zoveel mogelijk binnen de eigen gemeenschap, spreekt nog steeds het Ladino enz. De Westerse Sefardische Joden zijn goed geïntegreerd in het land waar zij zich vestigden en gingen geleidelijk ook steeds meer de taal van dat land gebruiken.

In Nederland kwamen in totaal ongeveer 4500 Sefardische Joden te wonen, hetgeen niet veel is vergeleken met bijvoorbeeld Istanbul waar 100.000 joden terecht kwamen.

De joden kwamen in Nederland vrijwel zonder bezittingen aan. Als bagage hadden zij slechts hun (handels-)kennis en -ervaring. Maar dat was in vele gevallen genoeg. Zo werd na de verovering van Pernambuco velen gevraagd te emigreren naar Brazilië, dat toen Nederlands bezit was. Behalve hun kennis en ervaring speelde natuurlijk ook het feit dat zij de taal spraken een grote rol. Het zijn vooral deze joden die, toen de Nederlanders uit Brazilië verdreven werden, terecht kwamen in Suriname, Curaçao en New York.

Hoewel ongeveer 57% van de Sefardische Joden op een gegeven moment in Nederland onder de armoedegrens leefde waren er ook Sefardim die zeer rijk waren. Zij behoorden tot de oprichters van de Oost- en West-Indische Compagnie en men schonk zelfs 2 miljoen gulden aan de Oranjes om de strijd tegen Engeland te bekostigen.

De hechte band die ook heden nog bestaat tussen het Huis van Oranje en de Sefardische Joden is mogelijk daaraan te danken.

Opvallend is ook het grote aantal sociale diensten dat werd ingevoerd om armlastige broeders en zusters, weduwen, wezen, enz. financieel te steunen.

Ook werd de opleiding van rabbijnen en voorzangers ter hand genomen en een grote bibliotheek werd opgericht.

Men was vooral werkzaam in de vrije beroepen zoals diamant-, textiel-, tabakshandel, enz. Tot 1796 was het namelijk niet toegestaan dat zij lid van een gilde werden.

Het begraven van de doden stuitte nogal eens op moeilijkheden. Een joodse begraafplaats wordt namelijk altijd aangelegd buiten de steden. Ouderkerk a/d Amstel weigerde aanvankelijk grond hiertoe te verkopen en de Amsterdamse doden moesten begraven worden in Groet, d.i. 40 km van Amsterdam, hetgeen in die tijd een hele afstand was. Later (1611-1614) werd toch de grote begraafplaats in Ouderkerk a/d Amstel gesticht, waar degenen die in Groet begraven waren alsnog naar zijn overgebracht. Andere Portugees-Israëlitische begraafplaatsen vindt men in Middelburg en Den Haag.

In de tweede wereldoorlog wist de groep geruime tijd gespaard te blijven voor de Duitse bezetters. Met vervalste genealogieën werd aangetoond dat men een katholieke achtergrond had. In 1943 liep het echter mis en werden de meeste joden weggevoerd. Van de 4500 joden zijn er slechts 500 in leven gebleven. Opmerkelijk is wel dat de bezittingen in de synagoge onaangetaast bleven. De boeken van de bibliotheek werden wel in beslag genomen, maar alles werd in 1947 in Offenbach keurig in kisten verpakt en voorzien van een inventarislijst ongeschonden teruggevonden.

Hoewel na 1956 een grote immigratie plaats vond van joden uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika is, doordat de bevolkingsopbouw na de oorlog als het ware een omgekeerde piramide vertoonde, het aantal Sefardische Joden nog steeds op 500 te schatten.

Tot slot ging spreker in op de mogelijkheden van genealogisch onderzoek.

Sinds 1585 zijn alle gegevens betreffende geboorten, huwelijken, begrafeningen, besnijdenissen, enz. nauwkeurig geregistreerd en bewaard gebleven. Zo is er van de begraafplaats in Ouderkerk een kaartstelsel met ongeveer 60.000 kaarten. Weliswaar liggen er "maar" 28.000 mensen begraven doch doordat velen dubbele namen hadden is het aantal kaarten veel groter.

Verder is er een schat aan literatuur. Van alle plaatsen waar zich Sefardische Joden in Nederland hebben gevestigd is de geschiedenis wel beschreven. Ook de inquisitie heeft veel literatuur opgeleverd. Zo vond spreker in een boek over de inquisitie in zijn geboortestreek een genealogie van zijn geslacht die terugging tot maar liefst 1432.

Veel genealogieën van Sefardische Joden zijn ondergebracht bij het Centraal Bureau en dus voor een ieder toegankelijk.

Van de gelegenheid om vragen te stellen werd opvallend veel gebruik gemaakt. Het bleek echter onmogelijk een vraag te stellen waarop spreker geen uitgebreid antwoord wist te geven.

Een interessant onderwerp op een zeer vlotte wijze gebracht door iemand met veel kennis van zaken, wat wil men nog meer om van een bijzonder geslaagde avond te spreken.

INDISCH FAMILIE ARCHIEF

Het Indisch Familie Archief is verhuisd van Den Haag naar Amersfoort. Per 1 juni jl. is het gevestigd op het adres Bergstraat 27, 3811 NE Amersfoort. De openingstijden zijn: maandag en woensdag van 10.00 uur tot 14.00 uur. Tijdens deze uren is het archief ook telefonisch bereikbaar: 033-6116111. De toegangsprijs bedraagt f 5,- per persoon per bezoek.

Bron: 'Genealogie, Kwartaalblad van het Centraal Bureau voor Genealogie', jaargang 1, nummer 2 (juni 1995), p. 37.

FAMILIES EN NAAMGEVING IN DE NEDERLANDSE GEORGANISEERDE MISDAAD VAN DE 17e EN 18e EEUW

Samenvatting van de voordracht van 13 mei 1995
door mevrouw dr. M.F. Egmond

Een van de hoofdthema's in mijn onderzoek naar de Nederlandse georganiseerde misdaad van de 17e en 18e eeuw was de vraag in hoeverre er sprake was van een aparte criminele subcultuur: hadden benden bijvoorbeeld een eigen taal, was er sprake van een landelijke criminele subcultuur (onderwereld) met eigen omgangsvormen en (bij-)namen, hoe waren benden met elkaar verbonden, hoe was het gesteld met de rol van vrouwen etc. Mijn onderzoek had betrekking op de periode 1650 - 1800 en strekte zich qua gebied uit over de (huidige) provincies Brabant, Noord- en Zuid-Holland en Zeeland. Van de ruim 300 hoge jurisdicties in deze provincies heb ik alle nog bewaard gebleven criminele vonnissen en een groot aantal dossiers doorgenomen. Daarmee kwamen dan ook niet alleen lokale misdadige groepen in beeld, maar in principe alle benden waarvan leden in de genoemde gewesten berecht werden.

In mijn voordracht ging het vooral om de betekenis van familieverbanden in en tussen roversbenden; en voorts om de betekenis van persoonsnamen voor het onderzoek naar misdaad. Het grote probleem bij onderzoek naar mobiele mensen uit de onderste lagen van de samenleving - een categorie waartoe de leden van deze benden vrijwel zonder uitzondering behoorden - is dat voor hen de gebruikelijke registratievormen en documenten (zoals doop-, trouw- en begraafboeken) bijna geheel ontbreken. Verder mogen we er niet zonder meer van uitgaan dat hun familieverbanden pasten binnen het model van het gevestigde burgerlijke gezin. De rechterlijke archieven bieden op deze punten een schat aan informatie over historische personen die we verder vrijwel nergens aantreffen.

Twee voorbeelden illustreren de thematiek van verwantschap en naamgeving binnen benden en het belang van familiebetrekkingen voor de verbanden tussen benden. Hazemondse Kaat was lid van de 'Bende van Dirk Jansz Verhoeven alias Dirk de Kletsoog' die rond 1760 actief was in de Betuwe en langs de Linge. Deze groep bestond voornamelijk uit marskramers en kooplieden op kermissen en jaarmarkten en uit stoelenmatters die langs de deur gingen. Al deze personen trokken meestal in kleine groepjes van een paar mannen, vrouwen en kinderen rond op het platteland. De delicten die ze pleegden behoorden niet echt tot de zwaarste categorie: ze stalen op markten en uit winkels en pleegden een paar zwaardere overvallen. Kaat had achtereenvolgens verschillende verhoudingen, trouwde, maar leefde ook wel samen, kreeg kinderen van verschillende mannen, en zorgde bovendien voor de kinderen van haar overleden broer en van een bendelid. Het 'familieverband' waarin zij zich ophield was dus, gezien vanuit de burgerlijke gevestigde samenleving, onorthodox, maar wel typerend voor deze groepen. Bijna alle mannen en vrouwen hadden in de loop van hun leven meerdere (meestal niet gelijktijdige) relaties, en kregen kinderen van meerdere vrouwen of mannen. In bepaalde opzichten lijken zulke gezinsverbanden nog het meest op sommige

moderne samenlevingsvormen die ontstaan na echtscheidingen van beide partners, hertrouwen en de geboorte van kinderen uit opeenvolgende relaties.

De geschiedenis van enkele Westbrabantse bendes gedurende de periode 1770-1800 maakt duidelijk hoe belangrijk familieverbanden waren voor de contacten tussen verschillende benden. Zo ontwikkelde zich in de loop van de jaren 1770 en 1780 een crimineel samenwerkingsverband, de 'Catoenbende', uit de contacten tussen ongeveer zes families uit het dorp 't Heike bij Rucphen. Bijna alle mannen uit deze families waren met elkaars nichten en zusters getrouwd. Wat opvalt in de daaropvolgende twee decennia is dat de connecties tussen allerlei betrekkelijk kleine en districtsgebonden dieven- en roversbenden toenamen: vrijwel steeds gebeurde dit vooral via lijnen van verwantschap. Een goed voorbeeld is de 'Kappel-bende' uit de jaren 1790, die vanuit de omgeving van Eindhoven aangevoerd werd door de herbergier Sebastiaan Kappel. Via familieconnecties was deze Kappel-bende met minstens vier andere Brabantse benden verbonden: zo namen vijf bendeleden ook part time deel aan de overvallen van de bende van Jacobus Geerts, alias Luie Maan. Twee van die vijf mannen waren eerder lid geweest van de Catoenbende uit 't Heike; een lid van de Kappelgroep was de stiefzoon van een lid van de Catoenbende etc. etc.

Gezien deze bijzondere familieverbanden en vaak complexe verwantschapsrelaties is het interessant een nadere blik te werpen op de naamgeving in deze kringen. Bekend is dat lang niet iedereen een achternaam had in de eeuwen vóór Napoleon; niettemin zijn er in Nederland ook in die tijd heel veel mensen met achternamen (zoals Dirk Jansz Verhoeven). De familie van Hazemondse Kaat vormt een goed voorbeeld van de overdracht van familienamen. Ze heette officieel Catharina Hendriks de Bruijn. Haar Moeder, Mie Trap, behoorde tot de vrij beruchte vagebondenfamilie Trap en was waarschijnlijk een afstammeling van ene Thomas Trap, een ex-soldaat die aan het begin van de 18e eeuw enige tijd in het Amsterdamse tuchthuis zat en omstreeks 1722 overleed. Zijn dochter Anna Maria Trap (bijgenaamd Trappe Mie) was vermoedelijk de grootmoeder van Hazemondse Kaat. Interessant genoeg stond de broer van Hazemondse Kaat (Cornelis Hendriks de Bruijn) bekend als Cornelis (Kees) Trap. En zijn jonge zoontje droeg diezelfde achternaam: hij werd altijd Jantje Trap genoemd. We zien dus dat de achternaam Trap eerst overging van een man op zijn mannelijke en vrouwelijke nakomelingen, maar daarna - vanaf de moeder van Hazemondse Kaat - via een vrouw overging op haar zoon en zelfs diens kinderen.

Dit patroon komen we veel vaker tegen in benden die ten zuiden van de grote rivieren opereerden. Daar vinden we nog veel meer voorbeelden van mannen (en ook vrouwen trouwens) die werden aangeduid met de achternamen of bijnamen of zelfs voornamen van hun moeders, grootmoeders of echtgenotes. Dit patroon hangt direct samen met de betekenis van familiebanden in die groepen. In het zuiden bestonden veel benden uit gehele of gedeeltelijke families en bleven de familierelaties (en daarmee bepaalde namen) dus ook in bendeverband relevant. In het noorden daarentegen vinden we slechts zelden dit type vernoeming naar vrouwelijke verwanten, en overheersen bijnamen die verwijzen naar individuele eigenschappen en kenmerken (zoals Poffertjes Bram, Moses Kattenickel, Kees Seventoot, Stercke Hermen, Laurens met de Honden).

Benden in het westen van het land waren dan ook in veel mindere mate op verwantschap en familiebanden gebaseerd: vrouwen waren hier veel minder vaak met zonen, kleinzonen, dochters en neven tot een bende toegetreden, waardoor ze hun centrale positie in het gezin tot in de bende meenamen. Daarentegen vinden we er vaker losse associaties en connecties tussen betrekkelijk recent geïmmigreerde mannen en Hollands/Utrechtse vrouwen. Onderzoek naar naamgevingpatronen kan dus veel onthullen over de sociale structuur van groepen -en dat geldt niet alleen voor criminele gezelschappen, maar ook voor het meer respectabele deel van de bevolking. Vandaar ook het belang van samenwerking tussen historici, naamkundigen en genealogen, juist om dit grotendeels onverkende terrein van sociaal-historische betekenis van verwantschap en naamgeving verder te verkennen.

Voor verdere informatie en literatuur wil ik graag verwijzen naar mijn boek: 'Op het verkeerde pad. Georganiseerde misdaad in de Noordelijke Nederlanden 1650 - 1800' (Bert Bakker, Amsterdam, 1994). Florike Egmond

GENEALOGISCH ONDERZOEK IN LEENREGISTERS

resumé van de voordracht op 22 juni 1995

door de heer J.C. Kort

Het meest bijzondere van deze avond was de locatie, namelijk cultureel centrum "De Speeldoos" in Baarn. In de in 1994 gehouden enquête is door verschillende leden voorgesteld de maandelijkse bijeenkomsten niet alleen in de stad Amersfoort, maar ook in andere plaatsen binnen onze afdeling te houden. Het bestuur heeft hieraan gevolg gegeven door deze bijeenkomst in Baarn te houden. Gezien de goede opkomst ligt het in de lijn der verwachting dat de bijeenkomsten vaker decentraal zullen plaatsvinden.

De heer J.C. Kort sprak over genealogisch onderzoek in leenregisters. Van de periode vóór 1600 zijn in Nederland bijna geen DTB-registers bewaard gebleven. Willen wij onze voorouders toch verder terugzoeken dan zullen wij gebruik moeten maken van andere bronnen. Ook de veel gebruikte notariële en rechterlijke archieven beginnen veelal pas na 1600, hoewel die gemiddeld wel verder teruggaan dan de DTB-registers.

Een schitterende bron om verder onderzoek in te doen zijn de leenregisters. Veel mensen schrikken er echter voor terug om ze te raadplegen, vooral vanwege de onbekendheid. De heer Kort heeft door zijn lezing deze onbekendheid een stuk verminderd en hij heeft aangegeven hoe deze registers gebruikt kunnen worden en welke schat aan genealogische gegevens ze kunnen opleveren.

De heer Kort heeft over dit onderwerp een boekje geschreven: "Overzicht van de leenkamers in Holland" (RA Zuid-Holland, Publicatierreeks nr. 1), Den Haag 1987 (2e druk).

Van enkele leenregisters is bekend dat zij bestaan hebben, maar ze zijn vermist (misschien bij iemand op zolder??). Voor de regio Amersfoort gaat het om de volgende exemplaren:

1. Weede (aanwezig is 1 register, 17e eeuw, vermist zijn de registers van de 16e en 18e eeuw);
2. Stoutenburg (de registers van 1582 tot 1670 zijn vermist);
3. Lokhorst (de registers van tot 1565 en na 1702 ontbreken);
4. Nijveld (de registers van vóór 1580 ontbreken).

Wie de heer Kort alsnog kan helpen aan een van deze registers kan rekenen op veel dankbaarheid.

375 JAAR REMONSTRANTEN IN AMERSFOORT

Onder de titel "Professie doende van de Remonstrantse Religie - 375 jaar Remonstranten in Amersfoort" heeft de Doopsgezinde en Remonstrantse Gemeente Amersfoort haar jubileumuitgave laten verschijnen, een bundel onder redactie van drs. W.H. Lenselink en A. Rot. Behalve van de samenstellers zijn ook bijdragen opgenomen van dr. J.G. Smit en F. Cossee-de Wijs, en van enkele predikanten uit de naoorlogse jaren.

In een aantal boeiende hoofdstukken wordt de geschiedenis van de Remonstranten in Amersfoort belicht. Daarbij passeren veel namen en jaartallen de revue en juist dit aspect van het boek kan van speciaal belang zijn voor genealogen. Genealogen met wortels in het Amersfoortse Remonstrantse leven zullen zeker gegevens uit het boek halen die voor hun familiegeschiedenis belangrijk zijn.

Dit wil echter niet zeggen dat de geschiedenis van de Remonstranten op zichzelf niet interessant zou zijn. De tijd van de reformatie en de contrareformatie gaat weer voor de lezer leven en ook de lotgevallen van de gemeente en van Amersfoort in de Bataafse tijd komen aan de orde. In het boek zijn kopieën van oude brieven opgenomen, een lijst van predikanten van 1820 tot 1838, foto's van interieur en exterieur van de Johanneskerk enzovoort.

Er is heel wat spitswerk in archieven verricht en dat viel niet altijd mee. In de 17e en 18. eeuw zag niet iedereen het belang van een goed geordend en bewaard archief in en zo is er het een en ander verdwenen. Veel stukken zijn ook over verschillende archieven verspreid. Een groot aantal financiële stukken uit het einde van de 19e en het begin van de 20e eeuw werd ongeordend en door vocht aangetast teruggevonden op de zolder van de kerk in de Herenstraat; deze is nu afgebroken. Inmiddels zijn enkele meters oud-archief sinds 1980 veilig ondergebracht bij de Gemeentelijke Archiefdienst Amersfoort.

Voor genealogen en niet-genealogen is dit een interessant boek over een Amersfoorts kerkgenootschap, waar men in het algemeen niet zoveel over weet.

Leden van de NGV kunnen een exemplaar bestellen bij de Doopsgezinde en Remonstrantse Gemeente Amersfoort, postbus 3101, 3760 DC Soest, tel. 02155-24027. De prijs bedraagt f 29,50 indien afgehaald op het adres Beatrixlaan 1 te Soest. Voor toezending wordt f 6,- in rekening gebracht.

H. Nebbeling-Riem Vis

TIP

De redactie ontvangt met enige regelmaat verzoeken van andere afdelingen bekendheid te geven aan nieuwe uitgaven. Daarbij wordt veelal nog meer informatie gevoegd dan al in Gens Nostra is opgenomen. De beschikbare ruimte laat plaatsing in ons periodiek meestal niet toe. De betreffende documentatie wordt bewaard door onze DIP functionaris, mevrouw J.W.M. Sickmann. Tijdens afdelingsbijeenkomsten ligt de bundel met actuele informatie ter inzage. De nieuwste folders betreffen 'Zoeklicht bij Zilver' van de afdeling Kwartier van Nijmegen, 'Stukken en Brokken 2' van de afdeling Betuwe.

In de bundel vindt u ook informatie over het nieuwe tijdschrift Gens Digit en over bronbewerkingen door de Historische en Genealogische Werkgroep Bommelerwaard.

Reguliere convocaties van andere afdelingen liggen ter inzage in de bibliotheek.

Welkom nieuwe loot aan onze stamboom
Wij werden verblijd met de geboorte van onze
KLEINZoon

*Christiaan Robert
Goedhart*

- Zoon van
Kees H Goedhart
en Ineke L. J. Doorenspleet
1412 NT Naarden, 18 april 1995
Thesaurier 13.
- Zoon van
Christiaan Goedhart
en Maria Alida Fakkeldij
Bussum
- Zoon van
Christiaan Goedhart en
Josepha Seymus
Diemen 1906-1977
1909-1990
- Zoon van
Johannes Goedhart
en Wilhelmina Mess
Diemen 1851-1928
1863-1931
- Zoon van
Pieter Goedhart
en Afra Obdam
Alkmaar 1821-1909
1823-1902
- Zoon van
Reinier Goedhart
en Trijntje Kaarsemaker
Medemblik 1795-1860
1791-1847
- Zoon van
Pieter Jansz Goedhart
en Jacoba Carré
Zaandam 1757-1806
..... -1796
- Zoon van
Jan Pietersz Goedhart
en Maartje Sijmons Leen
Zaandam 1722-
- Zoon van
Pieter Cornelisz Goedhart
en Geertruida Jans
Zaandam 1695-
- Zoon van
Cornelis Albartsz Goedhart
en Immetje Pieters Soetelief
Bovenkerk -1714
..... -1701
- Zoon van
Albert Pietersz Goedhart
en Aegje IJsbrants
Amstelveen -1681

Uit de GOOI- en EEMLANDER
van woensdag 19 april 1995

De Engelse staatsman Edmund Burke (1727-1797), grondlegger van het conservatieve denken in de politiek, is vooral bekend geworden door zijn felle verzet tegen de Franse Revolutie. In zijn "Reflections on the Revolution in France" (1790) komt hij tot de stelling "Mensen die nooit terugzien naar hun voorzaten, zullen nooit vooruitzien naar hun nageslacht".

Genealogen behoeven zich deze stelling niet aan te trekken; zij zijn constant bezig met hun voorzaten en verkeren vaak in de situatie dat zij hun aandacht niet alleen kunnen geven aan hun kinderen maar ook aan hun kleinkinderen. Een vindingrijk grootouder/genealoog demonstreerde een en ander extra duidelijk door de geboorte van zijn kleinzoon aan te grijpen om nevenstaande advertentie te plaatsen, waarin de stamreeks van de betreffende familie Goedhart werd opgenomen.

Een idee voor de lezers/lezeressen van het periodiek "Amersfoort en Omstreken"?

A. Groen

NGV - 50 JAAR - CONTACTDIENST

Contactdienst avant-la-lettre

Bij het verschijnen van dit nummer van ons periodiek is het bijna 50 jaar geleden dat een van de bestuursleden van de NGV het eerste artikel schreef voor ons Maandblad Gens Nostra. Onder de titel 'Bij het eerste nummer wijst het bestuur op het belang van contact tussen de leden. Daarbij wordt niet alleen gedacht aan de te organiseren bijeenkomsten. Men ziet tevens een mogelijkheid "die wenschen te bevredigen, die den enkeling ontzegd werden". Het artikel vervolgt dan met:

"Indien bijvoorbeeld ieder nieuw aangenomen lid ons de resultaten van zijn onderzoekingen, de familienamen van zijn voorouders opgeeft, kunnen wij hem of haar in contact brengen met andere leden bij wie dezelfde namen in hun kwartierstaat voorkomen, waardoor aldus nieuwe mogelijkheden voor het verzamelen van gegevens geopend worden". Ziedaar de gedachte, die ten grondslag ligt aan de huidige Contactdienst en die - zij het met een ietwat bijgestelde formulering - als doelstelling van deze dienst kan worden beschouwd.

Ook toen reeds besefte het bestuur dat niet volstaan kon worden met het formuleren van een mooie doelstelling. In hetzelfde eerste worden 'doel en programma der Nederlandsche Genealogische Vereeniging' gepresenteerd. Onmiddellijk na het citaat van de doelstelling lezen wij: "Ieder lid, dat geneigd is daartoe mee te werken, zal door den Archivaris- bibliothecaris worden ingeschreven in een Repertorium, waarin opgenomen worden alle navorschbare achternamen, die in de kwartierstaat van elk hiervoren bedoeld lid voorkomen, zulks onder meer ter bevordering van onderling contact tussen de leden, wier voorouders dezelfde geslachtsnaam zullen blijken te dragen. De grondslag tot zulk contact zal hebben uit te gaan van den Archivaris- bibliothecaris, die gehouden is elk nieuw ingeschreven lid casu quo van dat samenvallen op de hoogte te stellen (uit de 2e alinea van Art. 1 van het Huishoudelijk Reglement." Hiermee werd - zoals wij dat nu zouden noemen - een kader geschapen voor het realiseren van de doelstelling.

Onze Contact-afdeling

Uit Gens Nostra blijkt niet of er meteen veel leden "geneigd waren daartoe mee te werken".

Nauwelijks anderhalf jaar later wordt een nieuwe opzet aangekondigd. Onder de kop 'Belangrijk nieuws voor onze leden' werd kond gedaan van de ontwikkeling van een systeem dat een maximum van kansen zal bieden om bovengemelde contacten tot stand te brengen". De werkwijze van 'ONZE CONTACT-AFDEELING' werd als volgt beschreven: "Welnu dan! In dit blad treft U een enveloppe aan, met twee R-kaarten (= Registratiekaart, F.M.), die reeds op Uw naam zijn ingevuld. Op deze kaarten vult U op de daarvoor bestemde plaatsen alle geslachtsnamen en verdere gevraagde gegevens in, die in Uw kwartierstaat of anderszins voorkomen. Dan zendt U deze ingevulde R-kaarten in de bijgevoegde enveloppe aan ons terug als brief gefrankeerd. Van elke ingekomen R-kaart brengen wij met een aantal ijverige leden elke geslachtsnaam weer op een apart kaartsysteem over en plaatsen deze alfabetisch op naam en verdere vermelde gegevens, zoodat onmiddellijk in 't oog springt, welke leden wij met elkaar in contact kunnen brengen. ... Om de leden te berichten betreffende welke geslachten zij zich met anderen in verbinding kunnen stellen, hebben wij een speciale contactkaart laten drukken, die hun als briefkaart zal worden toegezonden. Deze werkwijze werd ontwikkeld door de heer K.J.J. van Rijn, mede-oprichter der NGV, en de heer R.G. Stoffels.

Duidelijk is dat van deze Contact-afdeling veel gebruik werd gemaakt. In september 1949 lezen we in 'Bestuursmededelingen' dat de Contact-afdeling zich steeds uitbreidt, zodat de heer P.E. Voorwinden gaarne hulp bij dit werk zou hebben. De heer Voorwinden was op 13 augustus van dat jaar (her)benoemd tot hoofd van de Contactafdeling. Toch werd in december van datzelfde jaar meegedeeld, dat hij zich door drukke werkzaamheden genoodzaakt zag zijn werk voor ons te staken; de heer E.J.D. de Munck, Kenaupark 25 te Haarlem had zich bereid verklaard de Contactafdeling onder zijn hoede te nemen.

Contactdienst

De heer De Munck wordt als collationeur van het register op de 4e jaargang genoemd, waarbij zijn functie wordt aangeduid als 'Administrateur der Contact-Dienst'. Voor zover ik heb kunnen nagaan is dit de eerste keer dat deze dienst in Gens Nostra met haar huidige naam wordt aangeduid.

Nummerlijst voor de Contactdienst

Om contacten tot stand te brengen kregen de deelnemers een 'Contactdienst-nummer'. De deelnemers moesten van elkaars nummers op de hoogte zijn. Daarom werd er een 'Nummerlijst voor de Contactdienst' uitgegeven, die men bij het hoofd van de dienst kon aanvragen (onder toevoeging van 5 postzegels van 10 cent). De oudste Contactnummerlijst dateert volgens zeggen al van 1947. Toen later de behoefte ontstond aan een ledenlijst van de vereniging, is men begonnen de contactdienstnummers - ongeveer 300- tot lidnummers te verheffen. De deelnemers hielden dus het hun bekende nummer. De overige leden kregen alsnog een nummer. Zo kon het gebeuren dat "oudere" leden een hoger lidnummer

hadden dan betrekkelijke nieuwkomers. Logisch, maar menig niet-ingewijde schudde meewarig zijn hoofd bij het zien van die "slordige" volgorde van onze lidnummers. Bij gelegenheid van de inschrijving van het lid met no. 5000 in juni 1971 heeft de heer R.F. Vulsmas in Gens Nostra deze ontstaansgeschiedenis van onze lidnummers gedetailleerd beschreven.

Ook nadat er een ledenlijst was ingevoerd en er regelmatig aanvullingen en wijzigingen op de ledenlijst werden gepubliceerd, kon men nog de Nummerlijst Contactdienst bestellen (in 1963 tegen een prijs van f 1,50). Daarin schijnt in 1974 toch definitief verandering te zijn aangebracht. Toen werd gemeld dat voor de leden een volledige ledenlijst ter beschikking stond, die tevens de vroegere lijst van de Contactdienst verving.

Hoofden van Dienst van de Contactdienst 'oude stijl'

Zoals gezegd was de leiding van de Contactafdeling tot december 1949 in handen van de heer P.E. Voorwinden. Zijn taak werd overgenomen door de heer E.J.D. de Munck. Deze ijverige, toegewijde en accurate beheerder van de Contactafdeling overleed op 23 oktober 1954. Ter nagedachtenis aan deze verdienstelijke administrateur riep het hoofdbestuur een De Munckfonds in het leven, dienende tot aankoop van belangrijke boekwerken voor de bibliotheek van de vereniging. De familie De Munck had enige boeken en tijdschriften uit de boekerij van wijlen de heer De Munck voor een billijke prijs aan de vereniging beschikbaar gesteld.

De leden werd verzocht correspondentie voorlopig te richten tot de heer C. Roodenburg te Haarlem. De besturen van de afdelingen werd verzocht namen van kandidaten voor de vacature door te geven aan de secretaris der vereniging. Op 23 april 1955 werd de heer De Munck in het hoofdbestuur opgevolgd door de heer P.W. Modderman te Bussum. Kennelijk was het niet de bedoeling dat deze de werkzaamheden voor de Contactdienst op zich zou nemen, want vanaf april 1955 wordt de heer C. Roodenburg genoemd als administrateur van de Contactafdeling.

In die tijd was het niet ongebruikelijk dat in Gens Nostra berichten verschenen over de geboorte van een kind van een lid of over een huwelijk van een lid. Zo lezen wij in juni 1959:

"Met veel genoegen vermelden wij het huwelijk, gesloten in de Sint Bavo te Haarlem op 30 mei II. van onze geachte 2e Penningmeester en Hoofd van de Contactdienst der Ned. Gen. Vereniging, de heer CONSTANTINUS ROODENBURG met mejuffrouw WILLEMINA HENDERIKA VAN DER LAAN. Onze wel zeer hartelijke gelukwensen. W.R." De heer Roodenburg verhuisde per 15 augustus 1960 naar het adres Lordenstraat 61 in Haarlem. Dit is voor zeer veel leden een bekend adres geworden, want de heer Roodenburg vervulde zijn functie tot zijn overlijden in 1977. In oktober van dat jaar moest gemeld worden dat ten gevolge van dit overlijden en de daaraan voorafgaande ziekte vertraging was opgelopen in de verwerking van de ingekomen stukken; nadere mededelingen werden voor de volgende maand toegezegd. Het vinden van een opvolger leverde problemen op. Om de vereniging ter wille te zijn was mevrouw W.H. Roodenburg-van der Laan zo vriendelijk de zaken tijdelijk waar te nemen.

In 1978 werden de fiches van de Contactdienst overgebracht naar het nieuwe pand van het Verenigingscentrum in Naarden. Zij konden aldaar geraadpleegd worden. Schriftelijke vragen werden wel beantwoord. Het opnemen van nieuwe gegevens was echter vooralsnog niet mogelijk. In die tijd was de post van hoofd van dienst enige tijd vacant.

Aan deze vacature kwam een einde toen mevrouw L.P.C. van de Witte-van de Roemer zich medio 1979 bereid verklaarde het werk van de Contactdienst op zich te nemen. Zij heeft tot aan de automatisering van de dienst veel inspanning geleverd voor het bijhouden van de uitvoerige handmatige administratie en correspondentie. Daarbij moest zij beginnen met een achterstand in te lopen; daarom konden tijdelijk geen nieuwe vragen worden ingediend. In december 1979 was zij daarmee gereed, zodat de dienst weer normaal ging functioneren.

Omvang van de bestanden

Over de beginperiode kon niet achterhaald worden over hoeveel fiches de dienst beschikte voor het leggen van contacten. Uit Gens Nostra blijkt wel, dat van de dienst veel gebruik werd gemaakt. Verschillende malen wordt een zekere beperking van de dienstverlening aangekondigd. Zo bepaalt het bestuur in 1964 dat ieder lid recht heeft op een vlotte afwerking van maximaal tien contacten per jaar.

Bij de automatisering van de Contactdienst is het oude bestand aan fiches in een speciaal "historisch" computerbestand overgenomen. Daartoe werden 80 bakken met elk 1000 fiches verwerkt. De fiches zelf zijn overigens niet bewaard gebleven.

Voor de Contactdienst 'nieuwe stijl' werd een geheel nieuw bestand opgebouwd. Daarin werd het 'historische' bestand niet geïntegreerd. Dat gebeurde wel met verschillende bestanden van afdelingsledenservices. Zelfs bestanden van organisaties buiten de vereniging werden opgenomen. Als eerste betrof dat het bestand van de Vereniging Veluwe Geslachten.

Eind 1992 bedroeg het aantal records 57.000; eind 1993 was dit gegroeid tot 76.000. In 1994 werd de stand van 100.000 records bereikt.

Relatie met de Vragenrubriek

Opmerkelijk is dat al sinds jaar en dag in de Vragenrubriek van Gens Nostra wordt gesteld, dat de leden alleen vragen in die rubriek kunnen stellen indien gebleken is dat de verlangde gegevens niet via de Contactdienst kunnen worden verkregen. Uit deze bepaling blijkt welk belang destijds aan de Contactdienst werd gehecht. Blijft de vraag hoe de redactie van de vragenrubriek een en ander controleerde. Vast staat wel dat de dames Y. Yntema en E.M. Yntema, die van 1979 tot 1989 de vragenrubriek verzorgden, regelmatig in Naarden verschenen om de Contactdienst te raadplegen. Gelet op de huidige werkwijze van de Contactdienst valt naar mijn mening niet na te gaan of een vragensteller een poging heeft gewaagd via de Contactdienst. De vermelding van die voorwaarde lijkt mij in de huidige tijd een anachronisme.

Nalatigheid en misbuik

Menigmaal werd door leden verzuimd een postzegel voor antwoord bij te sluiten.

Dat is niet specifiek voor de Contactdienst. Evenmin het nalaten te reageren op ontvangen correspondentie. Medewerkers en hoofdbestuur hebben zich beijverd om teleurstelling bij leden zo veel mogelijk te voorkomen.

Geheel in strijd met de gebruiken binnen de vereniging kwam het wel eens voor dat iemand in het kader van de Contactdienst een medelid niet alleen informatie verschafte, maar daarbij ook een rekening presenteerde. Terecht werd hiertegen duidelijk stelling genomen.

Alternatieven

Een geheel andere ontwikkeling was het ontstaan van regionale alternatieven voor de Contactdienst.

In 1974 werd in Gens Nostra aangekondigd dat binnenkort zou verschijnen: "een lijst van alfabetisch gerangschikte genealogische gegevens, bijeengebracht door de deelnemers aan de Brabantse Contactdagen in 1971 en 1973 met vermelding van degene die de gegevens heeft ingebracht. De prijs van deze "Fiches Brabantse Families" bedroeg in 1975 f 6,-.-. In 1981 was de tweede uitgebreide druk van dit boekje gereed. Deze "qua leesbaarheid aanmerkelijk verbeterde druk" kostte 1 14.50.

In Amersfoort werd op 18 december 1976 een bijzondere contactmiddag gehouden. Het bijzondere lag in het feit dat de deelnemers hun vragen en problemen konden insturen zodat "de bijeenkomst het karakter draagt van een eendaagse contactdienst", aldus de aankondiging. Een verslag van deze wel bijzondere interpretatie van een contactdienst heb ik niet aangetroffen, zelfs niet in het archief van de afdelingssecretaris.

In 1987 werd in Gens Nostra melding gemaakt van de "Ledenservice afdeling Achterhoek". Het betrof een boekwerkje van 42 bladzijden, waarin gegevens van ruim 200 genealogen, enkele duizenden verschillende namen, waren opgenomen C("een soort gedrukte contactdienst"). De prijs bedroeg f 6,75.

Bij de aankondiging van de Gelderse Contactdag op zaterdag 8 april 1989 werd medegedeeld dat de deelnemers hun gegevens over Gelderse families konden inzenden volgens de methode van de R-kaarten van de Contactdienst van de NGV. De gegevens werden verwerkt tot een uitgave, die op de contactdag verkrijgbaar zou zijn.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden. Ook bij andere afdelingen deden zich dergelijke ontwikkelingen voor. Deze alternatieven voor de Contactdienst leverden soms misverstanden op. Het was voor leden niet altijd duidelijk bij welke contactdienst men zijn gegevens had gedeponerd. Het hoofdbestuur voerde een uiterst terughoudend beleid als het ging om een andere dan de Naardense Contactdienst. De afdelingen hielden echter voet bij stuk. Ik hoor nog de afgevaardigde van Kwartier van Nijmegen zeggen: "Wij gaan gewoon door met onze contactdienst, maar voor de duidelijkheid noemen we het voortaan 'ledenservice'".

Inmiddels was de Naardense Contactdienst zo omvangrijk geworden, dat het ondoenlijk was het bestand handmatig te actualiseren. Daardoor kon het gebeuren dat op verzoeken om informatie adressen werden doorgegeven van oud-leden, die inmiddels waren overleden. Het is duidelijk dat hierdoor pijnlijke situaties konden ontstaan. Bij een steekproef bleek 30 % van het bestand afkomstig van oud-leden.

Het Project Integratie en Automatisering Contactdiensten

Om in deze toestand verbetering te brengen startte het hoofdbestuur eind 1988 een actie, die later bekend werd onder de naam Project Integratie en Automatisering Contactdiensten, afgekort tot PIAC. Aan het project werd gewerkt door leden van het hoofdbestuur, medewerkers van de Computerdienst en beheerders van de regionale contactdiensten. In goed overleg werd besloten één geautomatiseerde Contactdienst op te zetten, en daarin de bestanden van de regionale contactdiensten te integreren. De gedachte werkwijze werd op beperkte schaal beproefd en voor het eerst gepresenteerd tijdens de Genealogische Contactdag Midden-Nederland op 24 maart 1990. Deze proef was de basis voor de huidige werkwijze van de dienst.

Omstreeks die tijd verschenen in Gens Nostra ook de eerste berichten over de integratie. Tijdens de overgang naar een geautomatiseerd systeem werd de functie van hoofd van dienst tijdelijk waargenomen door de heer J.A.J. Berk te Blithoven.

In april 1990 werd de heer J.F. van der Horst te Vianen benoemd tot hoofd van de Contactdienst. Mede dankzij zijn grote inzet beschikt de dienst tegenwoordig over een eigen medewerker in elke afdeling. Daarnaast is er een Vaste Kern; daarin is de heer B. Loog te Hilversum belast met de bewerking van het

centrale bestand, terwijl de heer A.P.C. Vriens te Vleuten zorgt voor de actualisering van een gestandaardiseerd plaatsnamenbestand.

De heer Van der Horst bereikte deze hoge organisatiegraad mede door de regelmatig terugkerende stukjes onder de titel "Van en over de Contactdienst". De eerste editie daarvan verscheen in juli/augustus 1990. Zij volgen elkaar op met een vrij hoge frequentie.

De geïntegreerde en geautomatiseerde Contactdienst

Aan het beginsel van de Contactdienst is eigenlijk niets veranderd. De deelnemer geeft op over welke familie(naam) hij gegevens heeft, en op welke plaatsen en welke jaren deze gegevens betrekking hebben. Voor deze opgave kan hij gebruik maken van een formulier of een computerprogramma, genaamd GensData/Invoer (GCI). De formulieren en programmadiskettes zijn verkrijgbaar bij de Coördinator AfdelingsLedenService (CALs) van de Contactdienst. De genealogieprogramma's GensData/D90 en PRO-GEN hebben GCI geïntegreerd, zodat een opgave voor de contactdienst geautomatiseerd kan worden gemaakt. Om misverstanden te vermijden: veelal zullen handmatige correcties nodig zijn om te zorgen dat het bestand voldoet aan de normen van de Contactdienst.

Alle ingediende gegevens worden in één centraal bestand opgenomen. Dat bestand bevat nu ongeveer 100.000 records. Een ware schat aan informatie, waarvan u tegen vergoeding van portokosten gebruik kunt maken. Dat gaat erg eenvoudig. Soms hoort men het misverstand dat voor gebruik maken van de geautomatiseerde contactdienst (kennis van) gebruik van een computer nodig zou zijn. Niets is minder waar. Het opgaveformulier biedt ook de mogelijkheid te vragen naar gegevens die reeds in de Contactdienst zijn opgenomen. Als antwoord daarop krijgt men een lijst van leden die beschikken over contactdienstgegevens die aan de door u opgegeven criteria voldoen. Onze CALs, de heer W. Lagendijk, en onze DIP-functionaris, mevrouw J.W.M. Sickmann, beschikken over de benodigde formulieren. De heer Lagendijk neemt ingevulde formulieren graag in ontvangst. Ook levert hij u desgevraagd een diskette met het programma GAI. Hij draagt zorg dat al uw opgaven worden verwerkt en uw vragen worden beantwoord.

Sedert medio 1992 kunnen de leden de Contactdienst ook raadplegen in het Verenigingscentrum in Naarden. Elke 1e en 3e zaterdag van de maand is een functionaris aldaar aanwezig om op al uw vragen direct antwoord te geven.

Toekomst

Verbetering van de beschikbare apparatuur en verdere uitbreiding van het gebruik van moderne telecommunicatiemiddelen zullen naar mijn mening oplossingen bieden voor de huidige capaciteitsproblemen. Er zullen ongetwijfeld nieuwe en andere problemen opduiken. Ondanks problemen hebben in het verleden vele leden profijt gehad van de Contactdienst. Ook in de toekomst zal deze dienst zijn grote nut bewijzen, tenminste als zo veel mogelijk leden hun gegevens inzenden en zij ook niet aarzelen gegevens op te vragen.

F.G.M. Manche